

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianaë, 1661

Trigesima tertia causa. Terdena terna friget, compunctio votum. Quinque
quæstiones trigesimæ tertiæ causæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62953](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62953)

C. XXIV. *¶ Cum uxor, vel filia, vel soror suorum dementi, ad conjugium pervenire non potest: uxor tamen carnis legitima non negatur conjugia.*

¶ Item ex concilio Triburienfi. *¶* Quis a cum uxoribus dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire: sed vir ejus potest, si vult, aliam recipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filia sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, obprobrium est.

¶ Item ibid. quod in hinc Moguntienfis concilii ponitur, à monacho non de legitimo conjugio, sed de fornicariis dicitur intelligi: valde ut fornicariis discedant ab invicem, & sine spe conjugii permanant. Unde vero Gregorius ad Bonifacium, Anthoni i pa tempore permissum est: quibus B. Gregorius in quartis & quinquagesimo conjugia contrahi permisit: alius autem dicitur esse, cum Augustinus dicit libro de sermone Domini in monte. *¶* In uxorem qua habetis sterilem, &c.]

¶ Item Gregorius in scriptis ad Bonifacium legatum Germaniæ, in scriptis Gregoriorum, retulisse ad ea, que multo ante B. Gregorius scripsit ad Augustinum Episcopum, dispenfationem Angli ad idem super eorum si super gradibus consanguinitatis & spiritibus & habetur infra 31. quæst. 2. & 3. cap. quadam in 3. & 4. cap. item.

C. XXV. *¶* Ob infirmitatem, vel dæmoniacum, conjugia solvi non licet.

¶ Item Nicolaus ad Carolum Moguntianum Episcopum. *¶* Qui e matrimonium feni contraxerint, & uni de duobus amienta, aut furor, aut aliqua infirmitas interuenit, ob hanc infirmitatem conjugia tallum solvi non possunt. Similiter sentendum de his, qui ab aduulterio excantur, aut à membris truncantur, aut à barba recedat scelerit.

C. XXVI. *¶* Furiosus & furiosa matrimonium contrahere non possunt.

¶ Item Fabianus Papa. *¶* Episcopus & fidelis, neque furiosus matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separantur.

¶ 7 pars. *¶* Nuptie promissa colligitur, non licet hinc, dimissa si uxor aduulterio. Manet enim inter eos quoddam vinculum conjugale, quod non potest separari nisi dissolutione.

C. XXVII. *¶* Si uxorem dimiserit, & causa fornicationis aliam ducere alius non licet.

¶ Unde Augustinus ait in libro de bene conjugali, cap. 7.

¶ Item: valet illud sociale vinculum conjugum, si per causa procreandi conligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Postquam enim homo dimittit uxorem suam, & aliam ducere, de qua filios habet, & prout, uti patet, cuius causa initium est, manifesta fertur: non se hinc habituros, separare se tamen vel ipsa causa soluitur, tunc alius copulare non liceat. Quod si committitur, postquam conjuges manent. Planè uxore voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascuntur, unaque contributione ac semine, alterius autem

¶ Ex concilio Triburienfi. *¶* Item c. 11. *¶* Manet vinculum nuptiarum, cuius causa initium est, manifesta fertur: non se hinc habituros, separare se tamen vel ipsa causa soluitur, tunc alius copulare non liceat. Quod si committitur, postquam conjuges manent. Planè uxore voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascuntur, unaque contributione ac semine, alterius autem

jure, ac potestate, apud antiquos Patres fas erat. *¶* Verum & nunc fas sit, temerè a non dixerim.

C. XXVIII. *¶* De eodem.

¶ Idem lib. 1. de nuptiis, & concupiscentiis, c. 10. *¶* Vtique & ad eam manent inter viventes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges, qui alterutro separati sunt, quam cum his, quibus aliis adhaerent. *¶* Et paulo post. *¶* Manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fornicationis: sicut apostata anima velus de conjugio Christi recedens, etiam fide perdit factamentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amissis abscedens. Habet autem hoc, qui recedit, ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii.

¶ Et paulo post. *¶* Apud B. Augustinum hic interjicitur c. denig. *¶* super 31. q. 1. *¶* Addita verò immutata sunt, & emendata in hoc capite ex ipso originali, quemadmodum & in precedentibus.

QVÆSTIO VIII.

Quam utaq; probatum sit, quod licet uxorem suam dimittere, & aliam ducere non potest, quæritur, si liceat ei hac conditione peccare, ut infideliter ad fidem adducat. *¶* Quod non posse fieri Augustinus affirmat in lib. de adulterini conjugii, cap. 22. ita dicens.

C. I. *¶* Non debet aliqui à continentia voto recedere, etiam si infidelis Christianam se fieri pollicetur.

Non e solum mœchandum non est, (quod facit non quidam, sed omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, etsi propterea duxerit, ut faciat Christianam): sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet ista compensatione peccare, ut idem eredar uxorem sibi esse ducendam, quia promissit, quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam. *¶* Quod enim cuiquam voverit, non licebit: licet tamen id voverit, quod voverendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel post e experta combia solutus à vinculo conjugali, vidualis castitas, seu ex consensu voveritibus d, & carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus, castisque conjugibus (quod alterum sine altera, vel alteram sine altero voverere fas non est) iuris continentia. *¶* Hæc ergo, & si qua alia sunt, quæ rectissime voverunt, cum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine ulla conditione voverunt.

¶ Vel post. *¶* Hic locus in vulgatis B. Augustini codicibus, & etiam apud Ivonem usq; ad vers. Hæc ergo, paulo alter habet.

CAUSA XXXIII.

¶ Videtur vir maleficiis impeditus, uxori sua debitum reddere non poterat. *¶* Alia interim clanculo eam corripit: à viro suo separata, corruptori suo publicè nudit: crimen, quod aduulterat, corde tantam Deo confitetur: reddidit huic facultas cognoscendi eam: repetit uxorem suam: qua reuerfus ut copulatus uxori vacaret, & ad carnis usq; purus e acerbis, continentium se servatum promissit: uxor verò confitenti non adhibuit.

- 1. Hic primam queritur, an propter impossibilitatem coeundi, de viro suo aliquid sit separanda.
- 2. Secundi, an post separationem ei nubere valeat, cum quo fornicatus est.

¶ a al. non temerè dixerim. *¶* b Senten. 4. disti. 31. Ivo pa. 1. cap. 12. Panorm. lib. 2. c. 74. *¶* c Ivo p. 3. c. 71. *¶* d al. viderentibus. *¶* e al. prout.

- 3 Tertio, si sola confessione cordis crimen possit deleri.
- 4 Quarto, si tempore orationis quis valeat reddere conjugii debitum.
- 5 Quinto, an vir sine consensu uxoris continentiam vivere possit, vel si minus vel terroribus licentiam vorandi ab ea extorque valeat.

QVÆSTIO I.

Quod autem propter impossibilitatem reddendi debitum mulier à viro suo separari non possit, auctoritate Evangelica, & Apostolica probatur. Sic enim Christus ait in Evangelio: [Nulli inquit dimittere uxorem suam, nisi causa fornicationis:] vel quia alter eorum sicut Augustinus exponit, fornicatus fuerit, vel ad quam alter alterum pertinere voluerit. Item Apostolus: b [Mulier, quanto tempore vivit vir ejus, alligata est legi ipsius.] non legi sibi reddendi debitum: sed non transferendi se ad alium. Item c [Vir, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus, uxorem à viro non discedere, nisi causa fornicationis.] Evangelica itaq; & Apostolica auctoritate prohibetur mulier à viro suo discedere, nisi ob causam illam cujusvis notissimam: qua interveniente si discesserit, oportet eam manere incontinentiam, aut reconciliari viro suo. Unde datur intelligi, quod impossibilitas reddendi debitum facit conjugii dissidium. Huic ita respondetur. Conjugium confirmatum esset, ut supra i probatum est: postquam vero officio confirmatum fuerit, nisi causa fornicationis, non licet viro uxorem dimittere, vel uxori à viro discedere. Verum, antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum conjugii.

1 ¶ Vi supra videtur indicari e. non adhiberi & c. cum scietas. supr. 27. q. 1. de qua re ibi notatum est.

C. I. ¶ Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem vir cognoscere non poterit.

Unde scribit Gregorius. Joanni 1 Ravennati Episcopo.

Quod autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit? De quibus scriptum est: [Vir & mulier, si se junxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum ea, si potest probare per justum iudicium, quod verum sit, accipiat alium. Si autem ille aliam acceperit, separentur.]

1 ¶ Joanni Repetenda sunt, qua sunt notata in hoc idem capitulo supr. 27. q. 2.

C. II.

Item ex epistola ejusdem.

Requisisti e de his, qui ob causam frigide naturæ dimittere non posse invicem operam carni dantes committeri. Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi forem. Quod si retinaculum conjugale voluerint rescindere, maneant utriusque innupti. Nam si huic non potuit concordare naturaliter, quomodo alteri conveniet? Si igitur vir aliam vult uxorem accipere, manifesta patet ratio, quia suggerente diabolo odii fomitem, exolam eam habuit, & idcirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causetur, & dicit, Volo esse mater, & filios procreare, & uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iurejurando dicat, ut nunquam per commissionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum g. di-

a Mart. 19. supr. 28. quest. 1. c. idololatris 4. item si infidelitas. b Rom. 7. c 1. Cor. 7. d supr. 27. q. 2. quod autem. Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 9. c. 40. lvo p. 8. c. 118. Pann. l. 6. c. 119. Anf. l. 10. c. 26. Capit. 6. c. 25. e lvo p. 8. c. 80. Sent. ibid. Polyb. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 23. Burch. l. 9. c. 44. lvo p. 8. c. 182. Pannorm. l. 6. quib. 6. Greg. 2. f. al. racione. g Rom. 6.

eo propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigida naturæ est, maneat sine conjugio. Quod si de aliam copulam acceperit, tunc hi, qui juraverint, peccati crimine rei teneantur, & penitentia peracta penitentiam recipere conubia.

Hoc a autem servari præcipitur, cum uterq; idem sentiat. Caterum si vir asseruerit se reddidi debitum uxori, & illa negatur, cui potius fides habenda sit, rursus quartus.

C. III. ¶ In veritate viri confitatur, si mulier negat se cognitam ab eo.

De hiis in concilio apud Compendium habitis ita statutum est.

Si quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa foemina dicit, quod nunquam concubavit ea: & ille vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri condempnabitur, quia vir caput est mulieris.

Ecc. quod impossibilitas reddendi debitum, vinculum conjugii. Sed hoc de naturali impossibilitate factum est. Si autem, malefici impedimento, non frigiditate uxoris, sed non conjugate prohibente, à viro suo separata est. Unde patet, si licet ei etiam in hoc casu à viro suo discedere, & aliam copulare.

C. IV. ¶ Quid de hiis, qui maleficiis impediuntur, curare non possunt.

De hiis ita scribit Hincmarus Rheimensis Archiepiscopus.

Si e per fortitarias, atque maleficas i, occulto delicto, quam injusto Dei iudicio permittente, & diabolo operante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quod ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato, & sacerdoti de omnibus peccatis suis duram confessionem faciant, & profundis lachrymis, & largioribus elemosinis, & orationibus, atque jejuniis Domino satisfaciunt. Si exorcismos ac cætera ecclesiasticæ medicince munera ministri ecclesiæ, tales, quantum Dominus satisfactum sanare procurent. Quod si forte sanari non possunt, se parari valebunt: sed postquam alias nuptie expectentur, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerint, per quos reliquerant, etiam si postea concubitus reddita fuerit, reconciliari nequebunt.

1 ¶ Maleficiis In vulgari sermone, artes, quæ sunt ad peris, verusis caducis, ac cæteris obnoxias. Sed in hoc casu detur contrarius premissis, capitulo Greg. 2. enim post possibilitatem redditam videtur separari ab eo, ad quod impulerat, & redire ad premissum. Hi autem verum est, cum copulata fuerat, primo reconciliari non poterit.

QVÆSTIO II.

Quod autem ei, cum quo prius fornicatio facta, separari non potest, si uxorem ducere velit, superior præcipit. Mortuus est enim sibi vir ejus. Ex quo patet, quod si quis, ab eo separatus, ab ipsa lege soluta est. Unde patet, quod postquam nubar, cui vult, tantum in Domino. Et si quis sine ecclesiastico iudicio, nulla causa dissoluta, nuptias perperam ab ea discesserit, an esset cogendus, rursus ad eam statutum est in concilio Carthagenensi, cui mensura statuta est, cap. 30. f.

¶ Etiam in eodém manuscripto, & quod. Item cap. 302. citatur ex concilio Carthagenensi, in quo rursus dicitur, sed in Agathensi, cap. 25. (ex quo statit lvo notum per l. c. 231.) & Capit. 7. c. 201.

a Sent. 4. dist. 34. b Sent. ibid. Burch. l. 9. c. 44. lvo p. 8. c. 182. Pannorm. l. 6. c. 119. Anf. l. 10. c. 26. Capit. 6. c. 25. c Sent. ibid. lvo p. 8. c. 182. Pannorm. l. 6. quib. 6. Greg. 2. d al. matrimonia. e 1. Cor. 7. c. 25.

C. I. ¶ Non licet alicui uxorem dimittere, nisi causa diffidit primario ecclesiæ prætor.

C. II. ¶ *Resoluitur* a qui conjugale consortium nulla i gratia culpa dimittit, vel etiam dimiserunt, & nullas causas diffidit probabiliter proponentes, propterea sua matrimonium dimittant utat illicita, aut aliena prefaturus sit antequam apud Episcopos provinciales diffidit causas dicantur, & priusquam in iudicio damnetur, uxorem suam abdicent, a communione sanctæ ecclesiæ, & potius certum pro eo quod fidem & conjugia maculant, excludantur.

C. III. ¶ *In recentioribus concilio editioibus in concilio Westmonasterii legitur, sine graviore in Capitularibus, absque prioribus sed in antiqua editionibus Parisiensibus concilio, & in concilio Vaticano, consortium graviore.*

C. IV. ¶ *Lex divina prohibet virum uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.*

Item Ambrosius super Lucam, ad c. 16.

Admodum in subditis nefas est, in comparem fas est? Admodum ergo uxorem quasi i jure, sine crimine, & gratia licere, quia lex humana non prohibet? Sed dicitur prohibere. Qui hominibus obsequeris, Deum veritate regem Domini, cui obsequuntur etiam, qui leguntur. [Rogatus b. Deus conuincit, homo non speret.]

[Quali iure] Sic etiam in vulgari B. Ambrosii codicibus. *Item Gratianus manuscriptus est, quam scis vivere.*

C. III. ¶ *Ably causa cognitiōe à viro suo dicitur, ad omnia restituitur.*

Item Nicolaus Papa Carolo Regi.

Episcopi & ecclesiastica ab Eusebio Cæsariensi Episcopo, de muliere quadam, quæ pro d. castitate accusabatur, ait. [Præceptum est ab Imperatore legatum ut primo permitteretur ei rem familiarem suam ducere ordinare: tunc demum responderet objectiones legatas in ecclesiastica, quam vulgares, præcipue præcipiunt.] ¶ Si e autem de mulieribus, & de viris hinc constituta sunt, multo magis ecclesiastica hominibus, & sacerdotibus sunt concessa.

¶ *Item mulier meretricis Iustinus in primo Apologético per Iulianum, & Eusebio ecclesiastica historia l. 4. cap. 15. Verba sunt non sicut in epistola Nicolai impressa, aut manuscripta, sed habentur fere eadem in præfatione Iustini in hunc locum collectionem. Præfatus tamen Iustinus de Epistola dicit. Fuisse autem in hoc caput translatus est Iulianus in epistola.*

C. IV. ¶ *Ubi post restitutionem, nec de conjugio dicitur, nec de adulterii crimine inter virum & uxorem iudicium est agendum.*

Item Nicolaus Papa in epistola Carolo Regi.

¶ *De conjugio fecerit, siue de adulterii crimine agendum sit, nulla ratio & patitur. Nam cum Lothario posse inire conflictum, vel matrimonium interire subire certamen; nisi prius ad propitiolore fornicata suæ potestati, & consanguineis dicitur, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda,*

a. *Item par. c. 12. & 13. Pannorm. l. 6. c. 106. b. Matth. 19. c. In ysaia dicitur in solentem concilio. d. al. de. e. Item in concilio. f. Poly. l. 4. Burgh. l. 9. c. 13. Ivo par. 8. c. 10. g. Burchard. l. 6. cap. 40. Ivo p. 8. cap. 126. Pannorm. l. 7. c. 106.*

& non sit difficile testes producere, vel ceteras personas, que tam à sanctis canonibus, quam à venerandis Romanis legibus in huiusmodi controversiis requiruntur.

¶ *Epistola ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in codice monasterii Dominicorum, & ex ea aliqua sunt addita & emendata.*

3 pars. *In hoc capite quomodo videatur causa exposita, quare sua auctoritate non licet alicui uxorem dimittere, qua cessante, ipsa quoque prohibito cessare videtur; tamen quia ipsa separatio pæna est, & pæna nulli est inferenda, nisi per iudicem, generaliter hoc intelligendum est, ut siue ob causam præmissam, siue nulla causa existente, non liceat alicui auctoritate uxorem dimittere. Quod etiam de pæna homicidii, vel quolibet alia intelligendum est.*

C. V. ¶ *Conjugia pentas interdicuntur his, qui suas conjuges occiderunt.*

Vnde Nicolaus Papa scribit Rodolpho Bituricensi Archiepiscopo.

Interfectores a suarum conjugum sine iudicio, cum non addis, adulterarum, vel aliquid huiusmodi, quid aliud habendi sunt quam homicide, ac per hoc ad penitentiam redigendi: Quibus penitus conjugium denegatur, exceptis adolescentibus, de quibus est beati Leonis Papæ xxx. i. regula Decretalium, imò indulgentia observanda.

1 ¶ *xxv.* Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta seu regulas Leonis.

In hoc capite videtur Nicolaus b. permittere maritus, causa adulterii, vel alterius huiusmodi criminis, uxorem suam interficere. Sed ecclesiastica disciplina spirituale gladio, non materiali criminis ferri iubet: illo videlicet gladio, quo Petrus iubetur mactare & manducare. De quo etiam Christus ait in Evangelio: c. [Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.]

C. VI. ¶ *Non licet alicui uxorem suam adulteram occidere.*

Hinc Idem Nicolaus scribit Albino Archiepiscopo.

Inter hæc sanctitas vestra addere studuit, si cuius uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei ecclesia mundanis nunquam confringitur legibus: gladium non habet, nisi spirituale: non occidit, sed vivificat.

C. VII. ¶ *Penitentia eius, qui propriam absque causa perimit uxorem.*

Item Pius Papa.

Quicunque e. propriam uxorem absque lege, vel sine causa, & certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat penitentiam: & si contumax fuerit, & Episcopo suo inobediens extiterit, anathematizetur, quoique consentiat. Eadem lex erit illi, qui seniores suum interfecerit.

C. VIII. ¶ *Penitentia Hastingi, qui uxorem suam interfecit.*

Item Stephanus Papa V. Hastingi.

Admonere. g. te cum lachrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastinge: sed non filius debes dici, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insipientem quoquomodo vitæ tuæ. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem

a. *Sent. 4. dist. 31. Ivo p. 8. c. 127. Pannorm. l. 7. c. 12. infra, ead. in adulescentia, b. Sent. ibid. * Al. 10. c. Matr. 10. d. Sent. ibid. Poly. l. 6. tit. 10. Ivo p. 8. c. 124. & 333. Pannorm. l. 7. c. 124. c. Sent. ibid. Burchard. l. 6. c. 37. Ivo p. 10. c. 36. Anselm. l. 10. c. 106. Simile 3. Capit. c. 149. f. al. g. Burchard. l. 6. cap. 40. Ivo p. 8. cap. 126. Pannorm. l. 7. c. 106.*

cientem: sed concitatus a diabolo, impio furore inflam-
 matus, latronum more atrociori eam gladio tuo, crude-
 lior omni bestia, interemisti: & nunc post mortem ejus
 adis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum
 inprobe prado. Qui matri non pepercisti, & filios tuos
 orphanos fecisti, inducere super eam vis mortis causam
 post mortem: per unum homicidam, & reprobam resem
 inculcare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium, nec
 ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam ido-
 neo quempiam condemnat vel justificat, quanto magis
 per ipsum flagitiosissimum, & celestem nec illa vi-
 va debuit condemnari, nec i te post ejus mortem ac-
 culari: Prius causa criminis subtiliter erat investigan-
 da: & tunc, si ita fuisset inventa, secundum legis a tra-
 ditam debuit accipere ultionis vindictam. Nam si verum
 (quod absit) fuisset, sicut ille adulter meminit est, post
 septem annos penitentia peccata dimittere eam per
 approbatam causam poterat, si voluisset: occidere ta-
 men eam nullatenus debuisti. Non enim vult Deus mor-
 tem peccatoris, sed ut convertatur ad penitentiam, & vi-
 vat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, & hoc fac,
 quod melius tibi, leviusque videri potest: miserere animæ
 tuæ, ut non sita sibi met ipsi homicida. Relinque qua-
 propter te rogamus, hoc malum h seculum, quod te
 traxit ad immanissimum peccati facinus: ingredere mo-
 nasterium, humiliter sub manu Abbatis, & multorum fratrum
 precibus adjutus, observa cuncta simplici e animo,
 que tibi fuerint imperata, si forte ignoscit infinita Dei
 bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam, prius-
 quam crucieris perpetuis flammis. Hoc levius & melius
 tibi esse certissime scias. Sin autem publicam peniten-
 tiam, permanens in domo tua, vel in hoc mundo, vis age-
 re (quod peius tibi & durius, & gravius esse non dubites),
 ita, ut agere debes, exhortamur, omnibus diebus quibus
 penitere debes, vinum & siceram non bibas; carnem nul-
 lo unquam tempore comedas, praterquam in Pascha, &
 in die Natalis Domini: in pane, & aqua, & sale peniten-
 tiam age: in jejuniis, & vigiliis, & orationibus, & elee-
 mosynis omni tempore persevera: armis nunquam cin-
 gere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Vxorem
 nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterii
 committere audeas: in balneo nunquam laventis, in con-
 vivitiis lætantium nunquam te misceas, in ecclesia segregatus
 ab aliis Christianis post osium & egressum humiliter te
 repone, ingredientium & egressum suppliciter ora-
 tionibus commendanda te, communionem corporis & sangui-
 nis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existi-
 mes: in ultimo tamen exitu vitæ tuæ die, si merueris, pro
 viatico, si sit qui tribuat, tantummodo venialiter ut acci-
 piat, tibi concedimus. Sunt et alia multa, que tibi ni-
 mis durius, & satis acris erant juxta magnum pondus
 peccati, infelix, adicienda. Sed si hæc omnia, que tibi
 misericorditer supradicta sunt, perfecte corde, Domino
 auxiliante, feceris, & custodieris, confidimus de immen-
 sa Dei clementia remissionem habiturum te tuorum pec-
 catorum, & secundum dictum a justis, bonique pastoris
 resolvere te sancta ecclesia ab hoc vinculo peccati in ter-
 ris, ut per ipsum gratiam, qui eam suo sanguine acqui-
 vit, solutus sis in cælis. Sin autem aliter feceris, & san-
 ctæ matris ecclesiæ tam salubrem admonitionem de-
 sperxeris, ipse tibi sis iudex, & in laqueo e diaboli, quo
 irretitus teneris, permanebis, & sanguis f tuus super ca-
 pit tuum: nos alieni a consortio tuo pro aliorum filio-
 rum Dei salute, ipso opitulante, omni sollicitudine niti-
 mur desudare, & Domini misericordiam attentius quoti-
 die implorare.

¶ Nec a te] Apud Burchardum & Ivonem legitur, nec poteris post mortem ejus excusari.

a Ezech. 33. b al. malignum. c al. supplicii. d. al. imperium. e. Osee 4. f. Matthei. 19.

C. IX. ¶ Potius uxore vivente aliam ducere, quam humanum sanguinem fundat.

Item Augustinus de adulterii conjugio, lib. 2. cap. 13.

SI (a quod verius dicitur) non licet homini ducere uxorem, si jam ducit uxorem, sed tamen dicitur, quod licet, tam demens, qui dicitur, fac quod potest, ut liceat tibi, quod non licet? Cum enim dicitur, secundum legem Christi illicitum sit, five adulterium committere, five illa vivente alteram ducere, ad utrumque adhibendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Ad-
 nitim factum est, quod non licet, jam facit adulterium, & non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat. Quod si utrumque nefarium, non debet alterum pro altero parare, sed utrunque vitare.

¶ In præmissis auctoritatibus quæque prohibent uxorem conjugem suam occidere: sed permittunt post septem annos penitentiam eis illas dimittere. Si autem illas conjugem suam sine se conjugii perpetuo manere: nisi forte conjugii juvenilis incontinentia ad matrimonium contrahendum impendatur. Clerici autem concubine, si uxorem uxorem cavent, sine uxoris concubitate habere eas in cubiliis, ut eas cogere: non tamen usque ad necem effigere.

C. X. ¶ Clerici si uxorem uxorem uxorem, prater necem eas domi custodiant, & ad salutem eas cogant jejunia.

Unde in Toletano concilio l. 27. legitur.

¶ Laicus 6, ut si quorundamque clericorum peccaverint, ne forte potestatem peccandi habeant, accipiant mariti eorum hanc potestatem, prater eam custodiendi ac ligandi in domo sua, ad uxorem uxorem non mortifera eas cogentes: ita, ut uxorem uxorem pauperes auxilium ferant, si servitia fore non habuerint. Cum uxoris autem ipsius, quæ peccaverit, ducibus sumant, nisi forte ad timorem Dei ipsa penitentia revertantur.

¶ Nunc autem queritur, quare facta carnis in peccatum, ut post septem annos penitentiam in presbiterium vocentur.

C. XI. ¶ Quare strigatium post septem annos in presbiterium factum penitentiam reddat.

De his ita scribit Ilidorus ad Massimianum c. 10. scopus, in præfatione ad liberum de summo bono.

¶ Hoc d ipsum, quod canonum censura post septem annos remittit penitentem in presbiterium, præcipit, &c. ut in 1 tractatu ordinandorum de presbiterio ex electione proprii arbitrii, sancti Patres, sed præsentia divini iudicii sanxerunt. Nam legitur, quod Maria e foror Aaron prophetissa, dum f adulterii h g adventus Moysen incurrit, delictum h stigmatem lepra perflua est: cumque peccet Maria mundaretur, præcepit eam Deus extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursum castra intra admitti. Maria ergo foror Aaron, eorum uxorem sacerdotis, quæ dum superbia deciderit, fornicationis gitationum h maculatae contagio, extra castra septem diebus, hoc est, extra collegium sanctæ ecclesiæ, ptem annis projecta, ut post emundationem rursum loci, vel pristinae dignitatis recipiat mercedem, & post

a Ivo p. 2. ca. 291. Panormi l. 7. c. 7. b. Ivo p. 2. ca. 291. c. al. Massimianum. d. Rabanus l. 1. p. 1. cap. 2. e. Augustinus lib. 2. cap. 13. Ivo p. 2. ca. 291. f. p. 2. ca. 291. g. al. clem. g. al. viciis peccatorum.

In fine autem epistole adiciendum putavi, ut quodcumque in his conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior aut potior erit auctoritas.

¶ In fine autem] *Hæc usque ad finem absunt ab uno antiquo exemplari.*

¶ In fine autem] *Hæc usque ad finem absunt ab uno antiquo exemplari.*

C. XII. ¶ Penitentes in matrimonium contrahere prohibentur.

Vide Strucius Papa, epist. 1. ad Himerium Episcopum, c. 5.

De his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam sententiam credidit consulendam, qui acta penitentia, tanquam canes ac fues ad vomitus pristinos & volutabiles & militis cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhihibitos denuo appetivere commones quorum profectam incontinentiam generati post abluentionem filii prodiderunt. De quibus jam dicitur non habent penitendi, id duximus decernendum, nisi circa ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sanctaque plebs celebritatibus (quamvis non mereantur) honorare, a Dominicis autem mensis convivio segregentur, ut habeant districtionem correpti, & ipsi in se sua etiam castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab ebrietate & convitiis retrahantur. Quibus tamen (quoniam emulsi fragilitate ceciderunt) viatico munere, cum ad Dominum ceperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri: quam formam & circa mulieres, quæ se post penitentiam talibus pollutionibus devertunt, servandam esse censuimus.

¶ Sed postquam nonnulli conjugia nonnulli ad penitentiam accedunt, ut legitimum non negentur.

C. XIII. ¶ Ex indulgentia conjugia post penitentiam legitimum non negentur.

Vide Leo Papa Galeris Episcopo Trapolitano scribit.

Admittis a quibusdam, quod in vestris dicecesibus se finibus Christianorum cœtus levi occasione se liberant penitentis iugo, dicentes, quia si peccatum agimus, conjugii debemus relinquere copiam, in quo errant, & de veritate calle discedunt, quæ pro omnibus illicitis penitentiam, unusquisque suorum nominis cultor sustinet ac peragere summopere debet, dicente d. Domino: [Penitentiam agite,

appropinquabit enim regnum cœlorum.] Conjugium vero legitimum nulli orthodoxorum penitentiam sustinenti solvere licet. ¶ Sacris eos vos expedire eloquis edocete, ut ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti, de omnibus illicitis penitentiam agere procurent.

C. XIV. ¶ Perpetuo lapsam juvenilis incontinentiam non negantur penitentibus licita conjugia.

Item Leo Papa ad Rusticum, epist. 99. ul. 97. c. 11.

In adolescentia constitutus, si urgente aut metu mortis, aut captivitate periculo penitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentia juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur esse venialem, si præter conjugem, nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilis estimamus.

C. XV. ¶ Hæc penitentia est impenitentia, qui matrem occidit.

Item Nicolaus Papa Rharedo a Episcopo sancte ecclesie Argentoratensi.

7. Item b præsentium matricidam esse cognovimus. Cui præcipimus, ut sub penitentia iugo permaneat: ita ut per annum integrum ecclesiam non ingrediamur, sed ante fores basilicæ orans, & deprecans Deum perseveret, qualiter tunc eripiamur pœculo. Coniuncto vero anni circulo introeundi in ecclesiam licentiam habeat: tamen inter audientes stet, sed non dum communicet. Completis autem trium annorum circulis facta communionis ei gratia conceditur, oblationibus vero non offerat, nisi prius aliorum septem annorum curricula expleantur. ¶ His autem omnibus amissis de que temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere præsumat, exceptis festis diebus, atque Dominicis, & a Pascha usque ad Pentecosten. Et quocumque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiatur, arma non sumat, nisi contra paganos, jejinet autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vesperam. A propria quidem, ac legitima conjugio non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat, optamus. Si autem ante annorum trium cursum finis vitæ illius appropinquaaverit, corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps fiat: si vero autem, ut supra statuimus efficiatur: tamen, si illius conversionem d. & lachrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, & optimis operibus pallulare, humanis circa eum vestra sollicitudo pervigil appareat, mitissime omnibus demoustratur.

¶ Penitentia pariteridarum, quæ hic præcipitur, habetur in Concilio Vuormaciensi, c. 30.

C. XVI. ¶ Post dignam penitentiam adolescentibus permittuntur licita conjugia.

Item e

¶ Si quis cum duabus fuerit fornicatus, & aut cum his personis, de quibus sancta scriptura prohibet, si dignam egerit penitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei legitimam in conjugio uxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos: sed hoc de laicis viris ac mulieribus solummodo statuimus.

¶ Ivo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolo ad Carolum Archiepiscopum & eius suffraganeos. Idem verò habetur in Concilio Vuormaciensi, cap. 33. nisi quod pro illis verbis, lapsa,

a al. Rodulpho. b Poly. l. 6. in. 10. Anselm. l. 11. c. 32. Burch. l. 6. c. 46. Ivo p. 10. c. 137. c. Vide Rhenanum ad finem Terullianæ operum. d al. conversationem. e al. idem. f In Concilio Vuormaciensi, c. 33. idem habetur.

ut fornicationis non perducatur ad chaos, in eo legitur, lapsa fornicationis, liceat.

C. XVII. ¶ Punitur, qui hoc crimina commisit, non tamen legitimam dimittat uxorem.

Item a.

Sed quis cum matre fornicatus fuerit spiritali, anathematis, ut scitis, percutitur ictibus. Similiter autem & illum percutere promulgamus, qui cum ea, quam de sacro fonte baptismatis suscepit, aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis perpetraverit scelus: leguimus tamen, si habuit, non dimittat uxorem.

9 pars. Quos 2 enim Deus conjunxit, iudex sua auctoritate separare non debet.

¶ Cum matre] Sic in Pannormia, & apud Tronem p. 9. e. 36. sed apud eundem p. 1. c. 13. legitur: si quis cum commatre, sicut etiam in concilio Vnormaciensi.

¶ Quos enim] Hoc non sunt in Vnormaciensi, neq. apud Ivenem, sed sere eadem in Pannormia.

C. XVIII. ¶ Non homo separat, qui pater condemnat.

¶ Quamquam

¶ Idem

¶ Vos & Deus conjunxit, homo non separat.] Quis quomodo? subaudi violenter, sine lege, absque ratione, quos Deus conjunxit, homo non separat. Non enim homo separat, quos pater condemnat, quos reatus acculat, quos maleficium coardat.

Verum hoc pro his dictum intelligitur, quos iudices saculi pro suis sceleribus legum severitate percussit, quos vel morte puniunt, vel deportari jubent.

C. XIX. ¶ De eodem.

Item ex Concilio Toletano VI. c. 8.

¶ Antiqui d. & sanctissimi est patris sententia Papae Leonis, ut is, qui in aetate adolescentia positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad penitentiam remedium, si conjugatus forte & fuerit incontinent, ne postea adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum conjugium, quousque possit adipisci temporis maturitate continentiam statum: quod nos sicut de viris, ita de feminis aequo modo censemus. Non quidem hoc generaliter, & canonicè est præceptum, sed constat à nobis humana fragilitate indulgendum. Et duratur ratione, ut si is, qui penitentiam non est legitime dedidit, ante ab hac vita decesserit, quam ex consensu ad continentiam unus eorum fuerit regressus, superstiti non liceat denovo ad uxoris transire amplexus. Si autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit absolutionem penitentiam, nubat, si se continere non potest, & alterius confortio fruatur uxoris. Quod de utroque scilicet quomodo à nobis manifestum esse debet decretum: ita videlicet, ut in omnibus sacerdotis expedietur ordinatio, ut iuxta quod aeternam aptam perspexerit, penitentiam, absolutionis, vel dimissionis tribuat legem.

¶ Vnus eorum] In antiquis conciliorum editionibus est, eorum unde: in uno Vaticano codice, alter eorumdem: in codice Lucensi regno, ad continentiam eorum fuerit. In posterioribus autem Colonienfibus editionibus, alter ad continentiam eat, unde fuerit regressus. Inq. in tanta varietate retenta est vulgata lectio Gratiani, qua est in manuscriptis quousque exemplaribus.

a al. Idem. b In eodem concilio, cap. 34. In part. 1. c. 131. & part. 2. cap. 26. Pannorm. l. 7. c. 6. q. c. Matih. 19. d Sup. ad. in adolescentia. e al. est fort. f al. benedictionem. g al. alterius.

Hæbreiter decurfi, in quibus extra negotium non quantum evagati sumus, ad propostam quaestione[m] pertractandam (qua quaeritur: quæstione[m] pertractandam) (qua quaeritur: quæstione[m] pertractandam) (qua quaeritur: quæstione[m] pertractandam)

Vtrum sola cordis contritio, & secreta satisfactio, an etiam confessionis, possit Deum satisficere, redimere. In quibus extra negotium non quantum evagati sumus, ad propostam quaestione[m] pertractandam (qua quaeritur: quæstione[m] pertractandam) (qua quaeritur: quæstione[m] pertractandam)

¶ Gratianus ad explicandam hanc tertiam quaestione[m] attulit. Quam per longam tractationem, qui non solum in septem distinctiones diversificat. In antiquioribus etiam pluribus nulla est distinctio[m] separata: in aliquibus tamen margine tantum est, distinctio prima, secunda, &c.

¶ Vtrum sola] Hac conjuncta sunt cum sequenti, quemadmodum in pertractatu suo conjuncta: ut sic evagari possit.

C. I.

¶ Petrus a doluit & flevit, quia erravit, ut homo. Invenio, quid dixerit, invenio, quod fuerit. Ita enim mas ejus lego, satisfactionem non lego.

C. II.

¶ Item

¶ Lachrymæ & lavent delictum, quod voce pudet confiteri. ¶ Item] Sequatur, Joannes Chrysostomus, quem hæc ipsa omnino verba non sunt inveniunt. Sed post brogam post ultima verba capituli præcedentis sequitur quod defendi non potest, ablati potest. Lachrymæ delictum, &c. & Ambrosium ita[m] videtur inquit.

C. III.

¶ Item Propheta.

¶ Sacrificium e Deo spiritus contribulatus, cum circum, & humiliatum Deus non despiciat.

C. IV.

¶ Item

¶ Dixi d. confitebor ad verum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccatorum meorum.

C. V.

¶ Quod Augustinus exponens ait.

¶ Magna & pietas Dei, ut ad solam penitentiam peccata dimiserit. ¶ Nondum pronuntiat, tamen Deus jam audit in corde, quia ipsum dicitur si quoddam pronuntiare est. Votum enim penitentiae reputatur.

¶ Intium usq. ad vest] Nondum, est Calcedoni, qui in glossa ordinatur, & magister. Quæ veri sequuntur, in parte sunt ex B. Augustino.

C. VI.

¶ Cod. lib. 1. de Episcopis & cler. Imperator Justinianus.

¶ Siquis s. non dicam rapere, sed arreptæ uxoris modo jungendi causa[m] matrimonii sacrosanctas agines ausus fuerit, capitali pena feriatur.

C. VII.

¶ Item lib. 2. tit. de postulando Imp. Leo & Anastasius.

¶ Nemo vel in foro magnitudinis suæ, vel in civili judicio, vel apud quemquam ipsiusmodi dat ad togarum confortium, nisi sacrosanctæ religio[n]is fuerit imbutus mysticis. Si enim aliquid quoquo modo, vel quâ[m] malis...

a Sent. 4. dist. 17. Luc. 22. b Nothel. c Pannorm. d Pfd. 31. e Gloss. in in eam deum ex August. f Sidero. Sup. 17. q. 1. qui bona, vest. magis penitentiam. g Tit. 3. & cod. Theod. 1.9. tit. 21. l. 2. §. 1. f qui non dicitur. h part. dist. 1.7. c. 4. Pely. 1. q. 31. §. ad verum.